

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “เครือข่ายการสื่อสารและการดำรงอยู่ของแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์” เป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของการสื่อสารที่เข้าไปมีบทบาทในระยะต่าง ๆ ของเครือข่ายแฟนคลับ ทั้งในระยะการก่อตัว การทำหน้าที่ รวมไปถึงการธำรงรักษาให้เครือข่ายดำรงอยู่ได้อย่างยาวนาน ทั้งนี้สาเหตุที่ผู้วิจัยเลือกที่จะศึกษาเครือข่ายการสื่อสารของแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์ เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่าแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์เกิดขึ้นมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานกว่า 20 ปี แม้ว่าระยะเวลาจะผ่านไปแต่เครือข่ายแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์ก็ยังคงดำรงอยู่ได้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่าเครือข่ายการสื่อสารของแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์นั้นมีรูปแบบการสื่อสารอย่างไร มีช่องทางการสื่อสารผ่านช่องทางใดบ้าง รวมทั้งการสื่อสารเหล่านี้เข้ามามีบทบาทในการธำรงรักษาเครือข่ายให้คงอยู่ได้อย่างไร ซึ่งการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ถึงคุณลักษณะโดยทั่วไปของ “แฟนคลับ” เช่น ลักษณะทางประชากรศาสตร์ พฤติกรรมการสื่อสาร เป็นต้น นอกจากนี้ยังศึกษาถึงการใช้การสื่อสารในกระบวนการก่อตัวและการธำรงรักษาอัตลักษณ์ของความเป็น “แฟนคลับ” ว่ามีส่วนช่วยในการธำรงรักษาอย่างไร รวมไปถึงการศึกษาวินัยในแต่ละช่วงเวลา “แฟนคลับ” มีการใช้การสื่อสารในรูปแบบใด ผ่านช่องทางใดบ้าง

สำหรับในแง่ของระเบียบวิธีวิจัยนั้นผู้วิจัยใช้การศึกษาเชิงคุณภาพ โดยเน้นวิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึกทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้วิธีการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของแฟนคลับไม่ว่าจะเป็นการติดตามศิลปินไปอัดรายการโทรทัศน์ งานแถลงข่าว การชมคอนเสิร์ต และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งในหลาย ๆ ด้าน ผู้วิจัยได้ใช้วิธีเก็บบันทึกข้อมูลในลักษณะต่าง ๆ ทั้งการใช้เทปบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป การจดบันทึกภาคสนาม การใช้ข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งจากหนังสือพิมพ์ นิตยสาร รายการโทรทัศน์ และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดหลัก 2 แนวคิด คือแนวคิดเกี่ยวกับแฟน (Fan) และความเป็นแฟน (Fandom) และแนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มและเครือข่ายการสื่อสาร มาเป็นแนวทางในการศึกษา

ในการสรุปผลการศึกษา ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดต่าง ๆ ที่ทบทวนและนำเสนอไว้ในบทที่ 2 มาประกอบการวิเคราะห์แฟนคลับทั้ง 3 กลุ่ม คือ สมาชิกแฟนคลับที่ก้าวเข้าสู่การเป็นแฟนคลับตั้งแต่องธงไชย แมคอินไตย์เป็นนักแสดง สมาชิกแฟนคลับที่ก้าวเข้าสู่การเป็นแฟนคลับในช่วงที่ธงไชย แมคอินไตย์เป็นนักร้อง และสมาชิกแฟนคลับที่ก้าวเข้าสู่การเป็นแฟนคลับตามสมาชิกในครอบครัว

โดยนำเสนอให้เห็นถึงรูปแบบการสื่อสารที่แฟนคลับแต่ละกลุ่มใช้เพื่อธำรงรักษาเครือข่ายให้เสถียรภาพยาวนาน

สรุปผลการวิจัย

ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “เครือข่ายการสื่อสารและการดำรงอยู่ของแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์” นั้นผู้วิจัยได้ตั้งปัญหาคำถามไว้ว่า “การสื่อสารมีความสัมพันธ์กับการก่อตัว การทำหน้าที่ และการธำรงรักษาเครือข่ายแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์ อย่างไร” โดยผู้วิจัยเริ่มต้นจากการศึกษาถึงคุณลักษณะของสมาชิกแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์ ว่าแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์ แบ่งออกเป็นกี่กลุ่ม และแต่ละกลุ่มมีลักษณะทางประชากรศาสตร์และพฤติกรรมการสื่อสารที่แตกต่างกันหรือไม่อย่างไร ซึ่งผู้วิจัยได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับคุณลักษณะของแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์ ดังนี้

แฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์แบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มตามช่วงเวลาการก้าวเข้าสู่การเป็นแฟนคลับ คือ

- สมาชิกแฟนคลับที่ก้าวเข้าสู่การเป็นแฟนคลับตั้งแต่ธงไชย แมคอินไตย์เป็นนักแสดง
- สมาชิกแฟนคลับที่ก้าวเข้าสู่การเป็นแฟนคลับในช่วงที่ธงไชย แมคอินไตย์เป็นนักร้อง
- สมาชิกแฟนคลับที่ก้าวเข้าสู่การเป็นแฟนคลับตามสมาชิกในครอบครัว

คุณลักษณะของแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์

1. การก้าวเข้าสู่การเป็นแฟนคลับ

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในช่วงต้นผู้วิจัยพบว่า การก้าวเข้าสู่การเป็นแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์นั้นแบ่งได้เป็น 3 ช่วงเวลาคือ การก้าวเข้าสู่การเป็นแฟนคลับตั้งแต่ธงไชย แมคอินไตย์เป็นนักร้อง เป็นนักแสดง และเป็นแฟนคลับตามสมาชิกในครอบครัว ซึ่งผู้วิจัยใช้เกณฑ์การเป็นแฟนคลับในแต่ละช่วงเวลามาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ถึงลักษณะต่าง ๆ ของแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์ต่อไป

2. ระยะเวลาการเป็นแฟนคลับ

ระยะเวลาในการเป็นแฟนคลับนั้นจะแตกต่างกันไปตามช่วงเวลาในการเริ่มต้นการเป็นแฟนคลับ เนื่องจากธงไชย แมคอินไตย์เริ่มเข้าวงการด้วยการเป็นนักแสดงมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 ทำให้มีแฟนคลับก้าวเข้าสู่การเป็นแฟนคลับในช่วงเวลาที่ต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยพบว่าระยะเวลาของการเป็นแฟนคลับมีตั้งแต่ 5 – 25 ปีขึ้นไป

3. ลักษณะทางประชากรศาสตร์

แม้ว่าจะก้าวเข้าสู่การเป็นแฟนคลับในช่วงเวลาที่ต่างกันแต่คุณลักษณะทางประชากรศาสตร์โดยทั่วไปจะคล้ายคลึงกัน จะต่างกันแค่เพียงเรื่องของอายุ กล่าวคือ แฟนคลับในกลุ่มแรกจะมีอายุประมาณ 30 ปีขึ้นไป แฟนคลับกลุ่มที่สองจะมีอายุประมาณ 20-30 ปีขึ้นไป ในขณะที่แฟนคลับกลุ่มที่สามมีอายุประมาณ 7-20 ปี แฟนคลับส่วนมากจะเป็นเพศหญิงเนื่องจากธงไชย แมคอินไตย์มีภาพลักษณ์ของผู้ชายที่มีความสุภาพ อ่อนโยน สนุกสนาน ร่าเริง เป็นกันเอง และดูอบอุ่น ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้เป็นลักษณะของผู้ชายในอุดมคติของผู้หญิงหลาย ๆ คน ทำให้แฟนคลับส่วนมากพบได้ในเพศหญิง นอกจากนี้ทางด้านลักษณะทางประชากรศาสตร์อื่น ๆ เช่น อาชีพ สถานภาพทางเศรษฐกิจ ระดับการศึกษา และภูมิสำเนา ของแฟนคลับทั้งสามกลุ่มจะมีความหลากหลายกระจายอยู่ในคนทุกกลุ่ม

4. ขนาดของกลุ่ม

แฟนคลับในแต่ละกลุ่มจะมีขนาดแตกต่างกันไป ในกลุ่มแรกจะมีจำนวนไม่มากนัก เนื่องจากเป็นยุคแรกของการเป็นแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์จึงมีขนาดของกลุ่มประมาณ 5-10 คนที่ตามศิลปินเป็นประจำ ส่วนในแฟนคลับกลุ่มที่สองและกลุ่มที่สามจะมีประมาณ 50-100 คน เนื่องจากเกิดขึ้นในช่วงที่ธงไชย แมคอินไตย์เป็นที่รู้จักของคนทั่วประเทศ แฟนคลับจึงมีจำนวนมากขึ้นตามความโด่งดังของศิลปิน

5. ประเภทของแฟนคลับ

การเป็นแฟนคลับนั้นจะมีทั้งที่เป็นแฟนแบบคนเดียวและแฟนแบบกลุ่ม ผู้วิจัยพบว่า แฟนคลับที่ไม่ค่อยมีเวลาได้ตามเพราะภาระทางหน้าที่การงาน การเรียน หรืออาศัยอยู่ในต่างประเทศ มักจะเป็นแฟนแบบคนเดียวคือเข้ามาอ่านและแสดงความคิดเห็นภายในเว็บไซต์ ติดตามข่าวสารของศิลปินผ่านทางสื่อมวลชนเพียงลำพัง ไม่ได้ติดต่อกับแฟนคลับคนอื่น ๆ มากนัก ส่วนแฟนคลับแบบกลุ่มจะเกิดขึ้นอย่างชัดเจนหลังจากที่มีเว็บไซต์แฟนคลับเกิดขึ้นแล้ว เนื่องจากแฟนคลับมีพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็น มีพื้นที่ในการพูดคุยเพื่อนัดหมายกันตามศิลปิน ทำให้มีการรวมกลุ่มกันมากขึ้น

6. เป้าหมายของการเป็นแฟนคลับ

แม้ว่าแฟนคลับทั้งสามกลุ่มจะมีช่วงเวลาการก้าวเข้าสู่การเป็นแฟนคลับที่แตกต่างกัน แต่ไม่ว่าจะเป็นแฟนคลับกลุ่มใดก็มีเป้าหมายแรกของการเป็นแฟนคลับที่ไม่ต่างกันคือ เข้าสู่การเป็นแฟนคลับเพราะต้องการพบ และเห็นตัวจริงของศิลปิน โดยคนกลุ่มนี้มักเริ่มจากการชอบศิลปินผ่านสื่อมวลชน ชอบตามคำบอกเล่าของคนในครอบครัว และนำไปสู่ความประทับใจจากการพบตัวจริงของศิลปิน สิ่งสำคัญที่ทำให้แฟนคลับชื่นชอบและติดตามศิลปินมาเป็นระยะเวลานานเนื่องจาก

แฟนคลับพบว่าสิ่งที่ตนเองเคยจินตนาการไว้เกี่ยวกับภาพของศิลปิน เมื่อได้มาพบตัวจริงแล้วภาพที่เห็นไม่ต่างไปจากที่พวกเขาจินตนาการไว้ แต่กลับสร้างความประทับใจให้กับพวกเขามากขึ้นทุกครั้งที่ได้พบ

7. การแบ่งเป็นกลุ่มย่อยของแฟนคลับ

เมื่อแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์เริ่มมีจำนวนมากขึ้น แฟนคลับจึงมีการแบ่งเครือข่ายออกเป็นกลุ่มย่อยหลายกลุ่ม ซึ่งการแบ่งกลุ่มย่อยนั้นก็จะแบ่งตามความสนิทสนมของแต่ละบุคคล ใครรู้จักกับใครก่อนก็อยู่กลุ่มเดียวกับคนนั้น และค่อย ๆ ขยายกลุ่มโดยชักชวนแฟนคลับคนใหม่เข้ามาในกลุ่มของตนเรื่อย ๆ

ผู้วิจัยยังพบว่าการแบ่งกลุ่มย่อยของแฟนคลับนั้นบางกลุ่มมีการแบ่งตามผลประโยชน์ (interest) กล่าวคือ แฟนคลับรุ่นใหม่ ๆ บางคนต้องการใกล้ชิดกับศิลปิน หรือต้องการความใส่ใจเป็นพิเศษจากศิลปินหรือผู้จัดการส่วนตัว ก็จะเข้าร่วมกลุ่มกับแฟนคลับที่อยู่มานานและสนิทสนมกับศิลปินและผู้จัดการส่วนตัวเป็นอย่างดี เพื่อให้ตนได้มีโอกาสใกล้ชิดกับศิลปินมากขึ้น ในบางครั้งแฟนคลับที่ต้องการผลประโยชน์ในลักษณะนี้จะยอมทำทุกอย่างเพื่อให้ตนเองได้เข้าไปอยู่ในกลุ่ม เช่น การไปจองที่ให้ก่อน การจองรถตู้ไปตามศิลปินที่ต่างจังหวัด เพื่อให้ตนได้เดินทางไปด้วย เป็นต้น

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบเครือข่ายย่อยที่เกิดขึ้นในอีกลักษณะหนึ่งคือ การแบ่งกลุ่มตามคนในครอบครัว มีแฟนคลับหลาย ๆ คนที่ก้าวเข้าสู่การเป็นแฟนคลับตามบุคคลในครอบครัว ดังนั้นเมื่อเข้ามาเป็นแฟนคลับแล้วพวกเขาก็จะอยู่ในกลุ่มเดียวกับคนในครอบครัว

แม้ว่าจะมีการแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ แต่แฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์ก็มีการสื่อสารเพื่อสานสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายด้วยการทักทายเมื่อเจอกันตามสถานที่ต่าง ๆ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกลุ่มผ่านทางเว็บไซต์ รวมทั้งการแบ่งปันข่าวสารที่ได้รับมาให้แฟนคลับกลุ่มอื่นได้รับรู้

8. พฤติกรรมสื่อสารของแฟนคลับ

พฤติกรรมสื่อสารที่กล่าวมานี้เป็นพฤติกรรมที่เป็นการสื่อสารเพื่อแสดงถึงอัตลักษณ์ของความเป็นแฟนคลับว่าคนที่เป็แฟนคลับจะต้องมีพฤติกรรมอย่างไรบ้าง ซึ่งจากการสัมภาษณ์เจาะลึก และการสังเกตทำให้ผู้วิจัยได้รับคำตอบว่า พฤติกรรมของแฟนคลับทุกกลุ่มจะมีลักษณะที่เหมือนกันคือ แฟนคลับจะติดตามผลงานของศิลปินผ่านทางสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อหาข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับธงไชย แมคอินไตย์ไว้พูดคุยกัน มีการหาซื้อสิ่งของต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศิลปิน เช่น ของที่ระลึกจากคอนเสิร์ตต่าง ๆ เพื่อแสดงถึงตัวตนของการเป็นแฟนคลับอย่างหนึ่งที่ว่ายังมีของสะสมมากเท่าไร มีของที่หายากเท่าไร แสดงว่าตนเองเป็นแฟนคลับที่

เหนียวแน่นมากเท่านั้น จึงอาจจะกล่าวได้ว่าการสะสมของต่าง ๆ เป็นการแสดงออกอย่างหนึ่ง ที่แสดงถึงความจงรักภักดีที่มีต่อศิลปิน นอกจากนี้แฟนคลับส่วนมากจะติดตามศิลปินไปตามที่ต่าง ๆ เช่น ตามกองถ่ายมิวสิกวิดีโอ การอัดรายการโทรทัศน์ งานแถลงข่าว เป็นต้น เพื่อต้องการใกล้ชิดกับศิลปินที่พวกเขาชื่นชอบ ทั้งนี้ในการติดตามศิลปินไปตามที่ต่าง ๆ แฟนคลับจะมีการทำอุปกรณ์ไปด้วยเพื่อเป็นการแสดงออกให้คนภายนอกได้รับรู้ว่าพวกเขามาให้กำลังใจศิลปิน ยังมีแฟนคลับไปชมมากเท่าไรก็แสดงถึงความนิยมของศิลปินที่มีมากเท่านั้น

9. กิจกรรมของแฟนคลับ

ในการศึกษาถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่แฟนคลับทำร่วมกันนั้นผู้วิจัยพบว่ากิจกรรมของแฟนคลับสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มด้วยกันคือ

9.1 กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศิลปิน แฟนคลับทั้งสามกลุ่มจะทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศิลปิน เช่น การไปชมคอนเสิร์ตร่วมกัน การติดตามศิลปินไปยังที่ต่าง ๆ ซึ่งการทำกิจกรรมเหล่านี้เป็นกระบวนการในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของการเป็นแฟนคลับอย่างหนึ่ง กล่าวคือ เป็นการสื่อสารไปยังกลุ่มคนภายนอกเครือข่ายให้รู้ว่าพวกเขาเป็นแฟนคลับ เป็นพฤติกรรมที่ค่อนข้างเป็นแบบแผนว่าใครที่เป็นแฟนคลับจะต้องทำกิจกรรมในลักษณะนี้ร่วมกัน

9.2 กิจกรรมในชีวิตประจำวัน นอกจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศิลปินแล้วแฟนคลับทั้งสามกลุ่มจะมีการทำกิจกรรมร่วมกันในพื้นที่ปกติในชีวิตประจำวัน เช่น นัดกันไปรับประทานอาหาร ไปต่างจังหวัด ไปร้องคาราโอเกะด้วยกัน ซึ่งการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันในชีวิตประจำวันนี้เป็นการสานความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายให้สมาชิกมีความสนิทสนม มีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นมากขึ้น ซึ่งการทำกิจกรรมร่วมกันในชีวิตประจำวันนี้ทำให้เรื่องของการเป็นแฟนคลับไม่ได้มีวงจำกัดอยู่แค่ในพื้นที่ที่มีศิลปินเข้ามาเกี่ยวข้องเท่านั้น การเป็นแฟนคลับมีอะไรมากกว่าความบันเทิง แฟนคลับสามารถจะเปลี่ยนแปลงมาเป็นเพื่อนสนิท เพื่อนที่คอยช่วยเหลือกันได้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งการทำกิจกรรมร่วมกันในชีวิตประจำวันนี้เองที่ทำให้เครือข่ายมีความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นมากขึ้น แม้ในยามที่ศิลปินไม่มีผลงานหรือแม้ว่าศิลปินจะได้รับความนิยมลดลง แต่เครือข่ายแฟนคลับก็สามารถดำรงอยู่ได้ในพื้นที่ของชีวิตประจำวันทั่วไปด้วยความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่แนบแน่น

9.3 กิจกรรมภายในเว็บไซต์ กิจกรรมภายในเว็บไซต์เกิดขึ้นเมื่อมีการติดต่อสื่อสารกันผ่านช่องทางอินเทอร์เน็ต เว็บบอร์ดของเว็บต่าง ๆ หรือแฟนคลับที่เข้าไปในเว็บไซต์ก็จะมีกิจกรรมต่าง ๆ มาให้เพื่อนคนอื่น ๆ ได้ร่วมแสดงความคิดเห็นหรือร่วมสนุกกัน เช่น มีการถามคำถามเพื่อชิงรางวัลเล็ก ๆ น้อย ๆ มีการเล่นเกมในช่วงเวลาที่ศิลปินไม่มีผลงานเพื่อให้เว็บไซต์มีการเคลื่อนไหวของข้อมูลอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมสำคัญภายในเว็บไซต์ที่ผู้วิจัยพบว่าน่าสนใจก็คือ การจัดทำโพลเพื่อสำรวจความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับศิลปิน เช่น คุณชอบมิวสิกวิดีโอใดในอัลบั้ม Bird

Volume 1 มากที่สุด, คุณอยากให้ใครมาเป็นนางเอกมิวสิกวิดีโอคนต่อไป ซึ่งการสำรวจความคิดเห็นนี้เป็นการสร้าง “ความเป็นเรา” ให้เกิดขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นว่าความคิดเห็นที่มาจากแฟนคลับเป็นความเห็นของกลุ่ม เป็นการยืนยันอัตลักษณ์ร่วมของแฟนคลับให้คนภายนอกได้เห็นว่าความเป็นแฟนคลับเป็นการรักกันแบบกลุ่ม มีการแสดงความคิดเห็นร่วมกัน นอกจากนี้การทำโพลยังเป็นการแสดงถึงอำนาจในการต่อรองไปยังผู้ผลิตในจินตนาการของกลุ่มแฟนคลับ กล่าวคือ ในโลกความเป็นจริงคงเป็นการยากที่แฟนคลับจะไปบอกให้ผู้ผลิตรับรู้ถึงความต้องการของพวกเขาและสร้างสรรค์ผลงานออกมาให้ตรงใจกลุ่มแฟนคลับ แต่ในโพลพวกเขาสามารถกำหนดได้ว่าพวกเขาต้องการให้ศิลปินที่เขาชื่นชอบมีผลงานออกมาในลักษณะใดมากที่สุด และสรุปออกมาเป็นความคิดเห็นของกลุ่มร่วมกัน

10. ช่องทางการสื่อสาร

แฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์มีการใช้การสื่อสารผ่านช่องทางหลายช่องทาง ดังนี้

10.1 สื่อกิจกรรม แฟน คลับธงไชย แมคอินไตย์มีการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น ซึ่งการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันนี้เองถือเป็นการทำพิธีกรรมสื่อ (Media Ritual) อย่างหนึ่งร่วมกัน เป็นการหาพื้นที่เพื่อรวมตัวกัน มีการสื่อสารกันระหว่างทำกิจกรรม ซึ่งสื่อกิจกรรมนี้เป็นสื่อที่เกิดขึ้นตามวาระโอกาส นาน ๆ ครั้งจึงจะมีการทำกิจกรรมเพื่อตอกย้ำและสร้างความหมายของการเป็นแฟนคลับร่วมกัน ซึ่งสื่อกิจกรรมนี้นับเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยธำรงรักษากลุ่มให้คงอยู่ได้อย่างยาวนานผ่านพื้นที่ของการทำกิจกรรมต่าง ๆ

10.2 สื่อมวลชน แฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์ ทุกกลุ่มจะมีการติดตามผลงานรวมทั้งข่าวคราวต่าง ๆ เกี่ยวกับศิลปินผ่านทางสื่อมวลชน เพื่อนำข้อมูลมาพูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน

10.3 สื่อเฉพาะกิจ สื่อเฉพาะกิจได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือหลักในการสื่อสารระหว่างแฟนคลับ และนับว่าเป็นสื่อที่มีความสำคัญในการธำรงรักษาเครือข่ายแฟนคลับเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะสื่ออินเทอร์เน็ตที่ได้ถูกนำมาใช้เป็นช่องทางสำคัญในการสื่อสารระหว่างคนที่รักธงไชย แมคอินไตย์เหมือนกัน เป็นพื้นที่ที่ใช้แสดงออกถึงความรัก ความศรัทธา เป็นพื้นที่ที่ใช้ส่งผ่านกำลังใจไปยังศิลปิน รวมถึงเป็นศูนย์กลางของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับธงไชย แมคอินไตย์ ซึ่งเว็บไซต์นี้เองที่เป็นจุดเริ่มต้นของการรวมตัวกันอย่างเป็นทางการของแฟนคลับ โดยในช่วงแรกแฟนคลับจะพูดคุยกันผ่านทางเว็บบอร์ด เมื่อคุยกันสักระยะหนึ่งก็จะแลกเปลี่ยนอีเมลล์หรือหมายเลขโทรศัพท์ไว้ติดต่อกันเป็นการส่วนตัวต่อไป นอกจากนี้เว็บไซต์ยังถือเป็นสื่อกลางที่ช่วยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของแฟนคลับแต่ละรุ่น แต่ละกลุ่มเข้าด้วยกัน มีการไหลของข้อมูลข่าวสารจากแฟนคลับกลุ่มหนึ่งไปยังแฟนคลับอีกกลุ่มหนึ่ง แม้ว่าเว็บไซต์แฟนคลับจะมีหลายเว็บไซต์แต่แฟนคลับจะมีการสื่อสาร

กันระหว่างเว็บไซต์ด้วยการไปเขียนข้อความไว้ในเว็บไซต์อื่นเพื่อหาความคิดเห็นที่หลากหลาย จึงนับได้ว่าเว็บไซต์เป็นสื่อเฉพาะกิจที่ช่วยให้เครือข่ายดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนยาวนาน

10.4 **สื่อบุคคล** แม้ว่าปัจจุบันสื่ออินเทอร์เน็ตจะเข้ามามีบทบาทสำคัญในการสื่อสารภายในเครือข่ายแฟนคลับแต่การสื่อสารระหว่างบุคคลก็ยังคงมีความสำคัญอยู่ไม่แพ้กัน การสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นการสื่อสารเมื่อได้พบกันตามสถานที่ต่าง ๆ มีการพูดคุยในเรื่องที่เกี่ยวกับศิลปินและเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ทั้งการงาน การเรียน เรื่องส่วนตัวต่าง ๆ นอกจากนี้สื่อบุคคลที่นับว่ามีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าศิลปินก็คือ ฟैनกันน้อย ผู้จัดการส่วนตัวส่วนตัวของธงไชย แมคอินไตย์ ที่นับว่าเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เครือข่ายแฟนคลับยังคงอยู่มาจนถึงทุกวันนี้ เนื่องจากฟैनกันน้อยเป็นแหล่งข้อมูลชั้นดีที่มีไว้บอกคิวงาน บอกข่าวคราวเกี่ยวกับศิลปิน เป็นแหล่งข้อมูลที่บรรดาแฟนคลับจะคอยถามและตรวจสอบเมื่อมีข่าวไม่ดีเกี่ยวกับศิลปิน ฟैनกันน้อยจะคอยดูแลแฟนคลับเมื่อแฟนคลับตามศิลปินไปตามที่ต่าง ๆ การเป็นตัวกลางที่ดีนี้เองทำให้แฟนคลับ

10.5 **สื่อเพลงของศิลปิน** แฟนคลับทุกกลุ่มจะใช้สื่อเพลงในการแสดงความรักถึงซึ่งสื่อประเภทเพลงของศิลปินนี้เองที่ทำให้แฟนคลับรู้สึกที่ศิลปินอยู่ใกล้พวกเขาตลอดเวลา เมื่อใดที่นึกถึงศิลปินพวกเขาก็สามารถนำเพลงมาเปิดฟังได้ เป็นการแปลงความรู้สึกคิดถึงให้ออกมาเป็นรูปธรรม

จะเห็นได้ว่าช่องทางการสื่อสารที่แฟนคลับใช้สื่อสารกันนั้นมีหลายช่องทางด้วยกัน ซึ่งการที่มีช่องทางการสื่อสารหลายช่องทางนั้นเป็นเหมือนตัวเลือกที่ให้แฟนคลับเลือกใช้ช่องทางการสื่อสารให้เหมาะกับตนเอง เหมาะกับช่วงเวลา ทำให้การสื่อสารภายในเครือข่ายมีความต่อเนื่องไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใด หรือเวลาใดก็ตาม

จากที่กล่าวมาข้างต้นสิ่งหนึ่งที่มีผู้วิจัยพบว่ามีส่วนสำคัญในการธำรงรักษาเครือข่ายแฟนคลับให้อยู่ได้อย่างยั่งยืนคือ ช่องทางการสื่อสารหลากหลายช่องทางที่แฟนคลับมีไว้เพื่อสื่อสารระหว่างกัน ทั้งการสื่อสารระหว่างบุคคลที่มักจะเข้าไปพูดคุยและทักทายกันทุกเวลาที่ได้พบเห็น การสื่อสารผ่านทางเว็บไซต์ที่ทำให้การสื่อสารภายในเครือข่ายมีความเคลื่อนไหวและมีความต่อเนื่อง มีความสม่ำเสมอในการสื่อสาร ทำให้เครือข่ายดำเนินการได้อย่างยั่งยืน ซึ่งการที่กลุ่มจะดำรงอยู่ได้นั้นต้องอาศัยการสื่อสารเข้ามามีส่วนสำคัญ เพราะการสื่อสารระหว่างสมาชิกจะช่วยสร้างความเข้าใจร่วมกัน ทำให้กลุ่มสามารถดำเนินการได้ ซึ่งตัวแปรที่สำคัญคือ การรวมตัวกันของกลุ่มที่มีปริมาณการสื่อสารมากและสม่ำเสมอ มีการไหลของข่าวสารที่ต่อเนื่อง จะทำให้กลุ่มมีความสำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน ซึ่งจากการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า ทั้งการสื่อสารอย่างเป็นทางการผ่านทางเว็บไซต์ และการสื่อสารตามวาระโอกาสอย่างในพื้นที่คอนเสิร์ตหรือตามรายการต่าง ๆ ล้วนแต่มีส่วนสำคัญในการกระจายข้อมูลข่าวสารไปสู่กันและกัน ทำให้เครือข่ายของแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์ ยังคงดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน

สื่อที่แฟนคลับใช้เป็นตัวกลางในการอำรงรักษาเครือข่ายแฟนคลับแต่ละชนิตนั้น ล้วนแต่มีหน้าที่ที่แตกต่างกันไปตามชนิดของสื่อ ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังต่อไปนี้

สื่อในการสร้างและอำรงรักษาเครือข่ายแฟนคลับของไทย แมคอินไต้ย

1. ของสะสม เป็นสื่อที่ใช้เชื่อมโยงระหว่างแฟนคลับกับศิลปิน เป็นตัวกลางที่แสดงถึงความชื่นชอบโดยสะสมที่เกี่ยวข้องกับศิลปินเก็บไว้

2. เทปเพลง เป็นสื่อที่ใช้เชื่อมโยงระหว่างแฟนคลับกับศิลปิน เมื่อแฟนคลับนึกถึงศิลปินเมื่อใดก็สามารถนำเพลงของเขามาเปิดฟังได้ตลอดเวลา เทปเพลงนี้เองที่เป็นส่วนช่วยให้แฟนคลับรู้สึกว่ศิลปินคนโปรดอยู่ใกล้ ๆ พวกเขา แม้ในช่วงเวลาที่ศิลปินไม่มีผลงานแฟนคลับก็สามารถฟังเพลงของเขาและนึกถึงเขาได้

3. สื่อกิจกรรม สื่อกิจกรรมทั้งการชมคอนเสิร์ต และการติดตามศิลปินไปตามที่ต่าง ๆ หรือแม้แต่การนัดพบกันในพื้นที่ปกติของชีวิตประจำวัน ก็ล้วนแต่มีความสำคัญต่อเครือข่ายแฟนคลับทั้งสิ้น โดยคอนเสิร์ตเป็นสื่อกิจกรรมที่ช่วยเชื่อมโยงระหว่างแฟนคลับกับศิลปินในแง่ของการมีส่วนร่วมในการแสดง แฟนคลับไปชมคอนเสิร์ตด้วยความสนุกสนาน ช่วยกันร้อง ช่วยกันเต้น เพื่อให้กำลังใจศิลปิน นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่สำคัญที่ใช้ในการรวมตัวกันของแฟนคลับ ส่วนการนัดพบกันในชีวิตประจำวันเป็นเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างแฟนคลับกับแฟนคลับ ให้มีความสนิทสนมและแน่นแฟ้นมากขึ้น

4. สื่อมวลชน สื่อมวลชนนับเป็นสื่อที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าสื่อชนิดอื่น ๆ เนื่องจากสื่อมวลชนเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับศิลปิน เป็นสื่อที่ช่วยเชื่อมโยงระหว่างศิลปินกับแฟนคลับด้วยการให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ รวมทั้งแฟนคลับสามารถติดตามผลงานของศิลปินผ่านทางสื่อมวลชนได้

5. สื่อเฉพาะกิจ สื่อเฉพาะกิจอย่างโทรศัพท์และอินเทอร์เน็ตเป็นสื่อเฉพาะกิจที่ช่วยเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างแฟนคลับกับแฟนคลับ ช่วยให้เครือข่ายมีการติดต่อกันอย่างสม่ำเสมอแม้ในช่วงเวลาที่ศิลปินไม่มีผลงาน

6. สื่อบุคคล สื่อบุคคลเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างแฟนคลับด้วยกัน เนื่องจากจะได้พบและพูดคุยกันตามสถานที่ต่าง ๆ สื่อบุคคลนับเป็นสื่อแบบเห็นหน้าค่าตาที่ช่วยเชื่อมโยงระหว่างแฟนคลับรุ่นต่าง ๆ ด้วย

ในช่วงแรก ๆ ของการสื่อสารภายในเครือข่ายนั้นจะมีลักษณะการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการคือสื่อสารที่เกิดขึ้นเองเมื่อพบกันตามทีต่าง ๆ และได้มีการติดต่อหรือสื่อสารกันหลังจบงาน แต่ในระยะต่อมาการเกิดขึ้นของเทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างอินเทอร์เน็ตช่วยให้แฟนคลับมีช่องทางการสื่อสารระหว่างกันที่เป็นทางการมากขึ้น มีโครงสร้างแบบแผนให้สมาชิกทุกคนสามารถเข้ามามี

บทบาทในเครือข่ายได้เท่าเทียมกัน กล่าวคือ ภายในเว็บไซต์แฟนคลับทุกคนมีสิทธิ์เท่าเทียมกันในการเสนอข่าว หรือการแสดงความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ รวมไปถึงสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เท่าเทียมกัน ทำให้เครือข่ายมีลักษณะเป็นทางการมากขึ้น มีการติดต่อเพื่อรวมกลุ่มกันที่ชัดเจนมากขึ้น การปรับเปลี่ยนช่องทางการสื่อสารรวมถึงการขยายช่องทางการสื่อสารไปยังช่องทางใหม่ ๆ เป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้เครือข่ายแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์ดำเนินการมาได้อย่างยั่งยืน

นอกจากข้อค้นพบเกี่ยวกับคุณลักษณะของแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์แล้ว สิ่งที่น่าสนใจอีกสิ่งหนึ่งคือ การสื่อสารเพื่อการธำรงรักษาเครือข่าย ซึ่งภายในเครือข่ายของแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์นั้นการสื่อสารได้เข้ามามีบทบาทเป็นอย่างมากทั้งในระยะการก่อตัว การทำหน้าที่ และการธำรงรักษา ซึ่งผู้วิจัยได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับการสื่อสารในระยะต่าง ดังรายละเอียดในหัวข้อถัดไป

การสื่อสารกับการก่อตัว การทำหน้าที่ และการธำรงรักษาเครือข่ายแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์

1. ระยะการก่อตัวของแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์ การก่อตัวของเครือข่ายแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์นั้นจะเริ่มมาจากการเป็นแฟนคลับของปัจเจกบุคคลที่กระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งกระบวนการในการเข้าสู่การเป็นแฟนคลับนั้นได้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มตามที่ได้กล่าวมาแล้วในช่วงต้น ซึ่งแฟนคลับทั้ง 3 กลุ่มจะเริ่มจากการประทับใจที่รูปร่างหน้าตา บุคลิกภาพภายนอก หรือชื่นชมผลงานทางด้านการแสดงหรือผลงานเพลง ความประทับใจที่เกิดขึ้นทำให้แฟนคลับจินตนาการภาพศิลปินในความคิด และอยากจะพบตัวจริง จึงเริ่มติดตามข่าวคราวและติดตามศิลปินไปยังสถานที่ต่าง ๆ เมื่อได้พบตัวจริงแล้วเห็นว่าศิลปินมีความน่ารัก เป็นกันเอง ตรงตามที่พวกเขาเคยจินตนาการไว้ก็ยิ่งเพิ่มความประทับใจให้มีมากขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่าในเบื้องต้นแฟนคลับส่วนมากจะเริ่มจากการเป็นแฟนเพลง แฟนละคร และติดตามผลงานเป็นประจำ แต่จุดที่พวกเขา “กลายมาเป็น” แฟนคลับที่แท้จริงก็คือ เมื่อพวกเขาได้พบตัวจริงและเกิดความรู้สึกประทับใจอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

เมื่อแฟนคลับมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นจึงเกิดการรวมตัวกันโดยใช้พื้นที่ต่าง ๆ เช่น พื้นที่คอนเสิร์ต พื้นที่ตามรายการโทรทัศน์ต่าง ๆ แต่ในปัจจุบันพื้นที่สาธารณะที่นับว่ามีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการธำรงรักษาเครือข่ายแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์ คือ พื้นที่ในเว็บไซต์ ซึ่งจุดเริ่มต้นของเว็บไซต์แฟนคลับจะมีลักษณะคล้ายคลึงกันคือ เริ่มต้นจากความรักที่มีต่อธงไชย แมคอินไตย์ และอยากแบ่งปันความสุขให้กับกลุ่มคนที่รักธงไชย แมคอินไตย์เหมือนกัน ต้องการเปิดช่องทางใหม่ ๆ

เพื่อใช้สื่อสารกันเอง ทำให้แฟนคลับที่อยู่ต่างจังหวัดหรือต่างประเทศได้มีโอกาสชมภาพจากงานต่าง ๆ ที่ตนเองไม่มีโอกาสได้ไป ซึ่งการเกิดขึ้นของเว็บไซต์เป็นกระบวนการสื่อสารที่เปลี่ยนจากการสื่อสารภายในตนเองมาเป็นการสื่อสารระหว่างแฟนคลับด้วยกัน จนนำไปสู่การขยายการสื่อสารออกไปยังคนกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่แฟนคลับ

ทั้งนี้เว็บไซต์ของแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์ จะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ มีเว็บบอร์ดไว้เป็นพื้นที่สำหรับแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ หรือใช้เป็นพื้นที่สำหรับการกระจายข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับศิลปิน มีการแสดงความคิดเห็นผ่านโพลที่จัดทำขึ้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเครื่องยืนยันให้คนภายนอกได้เห็นว่าเสียงของแฟนคลับไม่ได้มีเพียงหนึ่งเสียง แต่เป็นเรื่องของการระดมความคิดเห็นผ่านพื้นที่สาธารณะเพื่อยืนยันอัตลักษณ์ของความเป็นแฟนคลับและผลงานที่ผ่านมาของศิลปิน เพื่อเป็นการสร้างประวัติศาสตร์ร่วมกันระหว่างแฟนคลับ ซึ่งการสร้างพื้นที่เพื่อสื่อสารระหว่างแฟนคลับด้วยกัน รวมไปถึงการสร้างสิ่งต่าง ๆ ให้เกิดประวัติศาสตร์ร่วมกันนั้น เป็นการสื่อสารที่ช่วยสร้างความหมายร่วมกันได้ ทำให้เครือข่ายแฟนคลับมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากขึ้น ซึ่งจะทำให้เครือข่ายมีความมั่นคงมากขึ้น

ระยะการก่อตัวนี้แฟนคลับทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร กล่าวคือ เป็นผู้ส่งสารในการส่งข่าวต่าง ๆ เอาของไปให้กับศิลปิน สร้างเว็บไซต์ขึ้นเพื่อเป็นพื้นที่ในการแจ้งข่าวสารและติดต่อกัน ในขณะที่แฟนคลับก็ทำหน้าที่เป็นผู้รับสารด้วยการเข้าไปชมในเว็บไซต์ ติดตามผลงานต่าง ๆ ทั้งผ่านทางสื่อมวลชน และติดตามไปยังสถานที่ต่าง ๆ เช่นรายการโทรทัศน์ คอนเสิร์ต เป็นต้น ซึ่งหน้าที่ของแฟนคลับเหล่านี้เมื่อนำไปเชื่อมโยงกับหน้าที่ของสื่อต่าง ๆ จะทำให้เห็นภาพของความสำคัญของการสื่อสารมากขึ้น กล่าวคือการสื่อสารในระยะการก่อตัวนี้จะเป็นการสร้างพื้นที่ในการรวมตัวกันเป็นกลุ่มแฟนคลับ มีการสื่อสารเพื่อให้เกิดข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่ทำให้แฟนคลับที่เป็นปัจเจกบุคคลรู้ว่ามีคนอื่น ๆ ที่สนใจและชื่นชอบในสิ่งเดียวกันอยู่ในสังคม รวมทั้งการสื่อสารยังเป็นตัวกลางในการสร้างโอกาสให้คนมาเจอกันในพื้นที่ของแฟนคลับได้

2. ระยะการทำหน้าที่ของแฟนคลับ จากการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ข้อค้นพบที่น่าสนใจเกี่ยวกับเครือข่ายแฟนคลับว่าแท้จริงแล้วการเป็นแฟนคลับมีบทบาทและมีหน้าที่ที่สำคัญในหลาย ๆ ด้าน ซึ่งการทำหน้าที่ต่าง ๆ ของแฟนคลับนั้นจะช่วยให้เครือข่ายสามารถดำรงอยู่ได้ โดยแฟนคลับมีบทบาทหน้าที่ในต่าง ๆ คือ

2.1 บทบาทหน้าที่ให้ความบันเทิง การเป็นแฟนคลับเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่สามารถสร้างความบันเทิงให้กับสมาชิกแฟนคลับได้ กล่าวคือ เมื่อพวกเขาต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความตึงเครียดจากชีวิตประจำวัน พวกเขาจะมีพื้นที่แฟนคลับเป็นพื้นที่ของความบันเทิง ที่

ทำให้พวกเขาหลีกเลี่ยงจากปัญหาต่าง ๆ ได้ ทั้งการฟังเพลง การติดตามศิลปินไปยังสถานที่ต่าง ๆ และการชมคอนเสิร์ต เป็นต้น

2.2 บทบาทหน้าที่สายสัมพันธ์ของกลุ่ม การเป็นแฟนคลับนับเป็นช่องทางหนึ่ง ที่เชื่อมร้อยบุคคลในสังคมเข้าด้วยกัน ซึ่งจากแนวคิดของสำนักแฟรงก์เฟิร์ตที่เสนอไว้ว่า ในสังคมแบบทุนนิยมสมัยใหม่ผู้คนใช้ชีวิตไปกับการทำงานที่ไม่มี ความหมายและน่าเบื่อ อีกทั้งสภาพสังคมที่ทำให้เกิดความรู้สึกแปลกแยก (alienation) ทำให้เกิดความบีบคั้นทางจิตใจ ดังนั้นเมื่อจำต้องเผชิญกับสภาวะต่าง ๆ เหล่านี้คนเราจะมีวิธีการในการตอบโต้ที่แตกต่างกัน วิธีหนึ่งคือการเผชิญหน้ากับสภาวะดังกล่าวและหาวิธีแก้ปัญหาให้กับตนเอง ส่วนอีกวิธีหนึ่งคือการหลบเลี่ยงปัญหาดังนั้นการที่แฟนคลับใช้เวลาไปกับการติดตามศิลปินที่พวกเขาชื่นชอบ ฟังเพลง ดูละครของศิลปินที่เขาชื่นชอบ ก็เป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้หลบหนีจากปัญหาในชีวิตประจำวันที่ซ้ำซากจำเจ และช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดจากปัญหาในชีวิตประจำวัน

นอกจากนี้ในขณะนี้นักวิชาการสายสำนักแฟรงก์เฟิร์ตบางคนยังกล่าวว่า การใช้สื่อในสังคมสมัยใหม่ทำให้เกิดกิจกรรมแบบตัวใครตัวมัน ผู้รับสารแต่ละคนอยู่ในโลกจินตนาการของตนเอง ซึ่งนำไปสู่การสลายสายสัมพันธ์ทางสังคม (social bonds) แต่นักวิชาการสายวัฒนธรรมศึกษา (cultural studies) อย่าง John Storey (1999 อ้างถึงใน สมสุข หินวิมาน, 2540, น. 6-13) ได้โต้แย้งว่า การสื่อสารสามารถเชื่อมร้อยคนในสังคมให้เกิดสายสัมพันธ์ระหว่างกันได้ กล่าวคือสังคมปัจจุบันเป็นสังคมขนาดใหญ่ผู้คนไม่ค่อยมีประสบการณ์หรือมีเรื่องราวที่พูดคุยเป็นเรื่องเดียวกันได้เหมือนเช่นในอดีต ดังนั้นพวกเขาจะพูดคุยกันจากสิ่งที่พบเห็นผ่านสื่อมวลชน การฟังเพลง หรือการดูละครจึงเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างประสบการณ์ร่วมในการสนทนาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันในชีวิตประจำวัน การเป็นแฟนคลับไม่ได้เป็นการสร้างประสบการณ์ร่วมกันเฉพาะคนในครอบครัวหรือในกลุ่มเพื่อนเท่านั้น แต่ประสบการณ์ดังกล่าวสามารถขยายไปสู่กลุ่มคนที่กว้างขวางขึ้น เมื่อแฟนคลับมีจำนวนมากขึ้นพวกเขาก็เริ่มมีกระบวนการในการสร้างชุมชนในสังคมขึ้นมาใหม่อีกสังคมหนึ่ง จึงอาจกล่าวได้ว่า การเป็นแฟนคลับคือการนำเอาสายสัมพันธ์เส้นใหม่ที่มีศิลปินที่พวกเขาชื่นชอบเป็นพื้นฐานในการสานสัมพันธ์กับบุคคลอื่นที่ต่างไปจากสายสัมพันธ์เส้นเดิม ๆ อย่างครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนร่วมงาน ฯลฯ

2.3 บทบาทหน้าที่ในการสืบทอดสถาบันครอบครัว ในสังคมแบบทุนนิยมในปัจจุบันผู้คนต่างพากันทำมาหากิน ใช้เวลาไปกับการทำงานจนทำให้มีเวลาให้ครอบครัวน้อยลง ครอบครัวในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัวของชนชั้นกลาง (middle class) จึงต้องพยายามหากิจกรรมร่วมกันเพื่อช่วยสานสายสัมพันธ์ภายในครอบครัว การเป็นแฟนคลับนับเป็นส่วนหนึ่งที่บางครอบครัวมีโอกาสดำเนินการได้ใช้เวลาอยู่ร่วมกัน ผ่านพื้นที่คอนเสิร์ต หรือพื้นที่เวลาติดตาม

ศิลปินไปยังที่ต่าง ๆ จึงอาจกล่าวได้ว่าแม้วิถีชีวิตในยุคอุตสาหกรรมจะทำให้คนในครอบครัวมีโอกาสได้พบหน้ากันน้อยลง แต่กลไกการสื่อสารบางอย่างก็เข้ามามีส่วนช่วยให้เกิดสายสัมพันธ์แบบใหม่ในครอบครัวได้ กรณีของแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์นี้ ได้ใช้ตัวศิลปินเป็นกลไกที่จะช่วยเชื่อมร้อยคนในครอบครัวให้มีกิจกรรมร่วมกันมากขึ้น มีเรื่องพูดคุยกันมากขึ้น

2.4 บทบาทหน้าที่ในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคล การเป็นแฟนคลับมีความสำคัญในหลาย ๆ ด้าน ในแง่มุมหนึ่งก็คือ การเป็นแฟนคลับช่วยให้สมาชิกหลายคนมีแรงบันดาลใจในการทำสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน การเป็นแฟนคลับเปรียบเหมือนกำลังใจอย่างหนึ่งที่ทำให้พวกเขาก้าวข้ามปัญหาอันเกิดจากการทำงาน และการเรียน หรือปัญหาส่วนตัวได้ โดยปล่อยวางปัญหาและปล่อยใจไปกับสิ่งบันเทิง ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า คำว่า “แฟนคลับ” ไม่ได้มีความหมายในแง่ลบเสมอไป แต่คำว่า “บ๊าคัล้ง” ในสายตาของ “ผู้อื่น” อาจเปลี่ยนเป็น “กำลังใจ” ให้สมาชิกแฟนคลับหลายคนดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

กล่าวโดยสรุปแล้วแฟนคลับมีบทบาทหน้าที่ที่มีผลต่อหลาย ๆ ฝ่าย กล่าวคือ

บทบาทหน้าที่ของแฟนคลับต่อศิลปิน แฟนคลับมีส่วนช่วยในการดำรงรักษาชื่อเสียงของศิลปินไว้ โดยตัวแฟนคลับเองจะเป็นสื่อบุคคล เป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารในการให้ข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับศิลปิน ซึ่งข้อมูลข่าวสารนี้เป็นข้อมูลที่ช่วยปกป้องศิลปินเวลาที่มิข่าวไม่ดีช่วยแก้ต่างให้ หรือทำให้ศิลปินผ่านพ้นสถานการณ์ต่าง ๆ ไปได้ด้วยการเป็นบอดีการ์ดให้

บทบาทหน้าที่ของแฟนคลับต่อกลุ่มแฟนคลับ แฟนคลับจะช่วยสานสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มอยู่สม่ำเสมอผ่านการทำกิจกรรมต่าง ๆ พร้อมทั้งสร้างความสัมพันธ์เส้นใหม่ ๆ อยู่เสมอด้วยการสื่อสารผ่านทางเว็บไซต์ ทำให้วงจรของเครือข่ายแฟนคลับสามารถมีสมาชิกเพิ่มขึ้นได้

บทบาทหน้าที่ของแฟนคลับต่อสังคม แฟนคลับเป็นการเปิดพื้นที่การสื่อสารเพิ่มขึ้นในสังคม ให้อัฒนธรรมย่อยยังคงดำรงอยู่ในสังคมได้ นอกจากนี้ แฟนคลับยังช่วยสานสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวในสังคมให้มีกิจกรรมร่วมกันได้ผ่านทางพื้นที่แฟนคลับ

3. ระยะการดำรงรักษาเครือข่าย เครือข่ายที่เกิดขึ้นแต่ละเครือข่ายนั้นมิได้เกิดขึ้นและหยุดนิ่งอยู่กับที่ หากแต่มีการขับเคลื่อน มีการทำหน้าที่ต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ มีปัจจัยต่าง ๆ ที่เข้ามาปฏิสัมพันธ์กับเครือข่าย ทำให้แต่ละเครือข่ายต้องมีการกระบวนการในการดำรงรักษาให้เครือข่ายของตนดำเนินการไปได้อย่างยั่งยืน เช่นเดียวกันกับเครือข่ายการสื่อสารของแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์ที่มีกระบวนการในการดำรงรักษาแตกต่างกันไปตามแต่ละช่วงเวลา ซึ่งผู้วิจัยได้นำกรอบแนวคิดทางด้านการตลาดที่เรียกว่า “วงจรชีวิตผลิตภัณฑ์” และเกณฑ์เรื่องช่วงภาวะปกติและภาวะวิกฤติในการสื่อสาร มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ถึงกระบวนการดำรงรักษาเครือข่ายแฟนคลับ เนื่องจากศิลปินถือเป็นผลผลิตของอุตสาหกรรมเพลง ดังนั้นศิลปินจึงเปรียบเสมือนสินค้าอย่างหนึ่งที่มีช่วงชีวิต

ไม่ต่างไปจากสินค้าทั่วไป ผู้วิจัยได้แบ่งเกณฑ์ในการวิเคราะห์ถึงกระบวนการรักษาเครือข่ายแฟนคลับตามช่วงเวลาของกรณีศึกษาต่าง ๆ ดังนี้

3.1 การสื่อสารในช่วงเวลาที่ศิลปินมีผลงาน ในช่วงที่ศิลปินมีผลงานแฟนคลับจะติดตามข่าวสารเกี่ยวกับศิลปินผ่านสื่อต่าง ๆ ได้มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของผลงานปัจจุบัน คิวงานต่าง ๆ ที่ทำให้การติดตามศิลปินไปยังที่ต่าง ๆ เป็นไปได้ง่ายขึ้น ดังนั้นในช่วงที่ศิลปินมีผลงานเราจึงเห็นภาพของแฟนคลับคอยติดตามศิลปินไปยังรายการโทรทัศน์ รายการวิทยุ งานแถลงข่าว และคอนเสิร์ต ซึ่งแฟนคลับเหล่านี้เป็นแรงสนับสนุนที่สำคัญสำหรับศิลปิน ในช่วงที่ศิลปินมีผลงานแฟนคลับจะรวมตัวกันบ่อยครั้งเพื่อไปเป็นกำลังใจให้กับศิลปินที่พวกเขาชื่นชอบ ซึ่งการรวมกลุ่มกันนี้เองที่จะช่วยกระชับความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายที่มีอยู่ให้เหนียวแน่นมากขึ้น เมื่อแฟนคลับเกิดความผูกพันกับกลุ่มแล้ว พวกเขาก็จะช่วยกันดูแลและรักษาเครือข่ายให้คงอยู่ได้อย่างยาวนาน

3.2 การสื่อสารในช่วงเวลาที่ศิลปินไม่มีผลงาน ในระยะนี้การติดตามข่าวสารต่าง ๆ จะเป็นไปได้ยาก แฟนคลับต้องให้ความพยายามในการหาข้อมูลมากขึ้น ซึ่งจากการสัมภาษณ์เจาะลึกทำให้ผู้วิจัยพบว่า แฟนคลับมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างสม่ำเสมอแม้ในช่วงเวลาที่ศิลปินไม่มีผลงาน ซึ่งช่องทางการสื่อสารที่สำคัญที่สุดในช่วงที่ศิลปินไม่มีผลงานก็คือ การสื่อสารผ่านเว็บไซต์ แม้ในช่วงที่ศิลปินไม่มีผลงานแฟนคลับก็สามารถสื่อสารกันได้ผ่านทางเว็บบอร์ด อาจมีการนัดเจอกันเพื่อรับประทานกันบ้างตามแต่โอกาสที่เหมาะสม ซึ่งการติดต่อสื่อสารผ่านทางเว็บไซต์และการรวมตัวกันในช่วงเวลาที่ศิลปินไม่มีผลงานนี้นับเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยรักษารักษาเครือข่ายให้คงอยู่ได้ เนื่องจากแฟนคลับสามารถติดต่อกันได้ตลอดเวลา เมื่อเครือข่ายมีการขับเคลื่อนอยู่เสมอก็จะสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องต่อไป

3.3 การสื่อสารในช่วงเวลาที่มีข่าวลือไม่ดีเกี่ยวกับศิลปิน การสื่อสารในช่วงเวลาวิกฤตถือเป็นเครื่องทดสอบความเข้มแข็งของเครือข่าย ซึ่งจากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้วิจัยได้ข้อค้นพบว่า ในช่วงเวลาที่มีข่าวลือที่ไม่ดีเกี่ยวกับศิลปินออกมา แฟนคลับแต่ละคนจะมีการแสดงออกที่แตกต่างกัน บางคนจะตรวจสอบข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากบุคคลที่ตนเองเชื่อถือ เช่น ผู้จัดการส่วนตัวของศิลปิน บางคนก็หาคำยืนยันจากหลาย ๆ แหล่งข่าว บางคนก็จะโต้ตอบด้วยการแสดงความคิดเห็นของตนผ่านทางเว็บไซต์ แต่โดยส่วนมากแล้วแฟนคลับจะนิ่งเฉยเมื่อมีข่าวไม่ดีเกี่ยวกับศิลปินออกมา เนื่องจากความรัก ความเชื่อมั่นที่มีต่อศิลปินมีมากเกินไปกว่าที่ข่าวลือจะทำลายได้ จึงถือได้ว่าข่าวสารข้อมูลใหม่ ๆ ที่ได้รับไม่ได้มีความสำคัญมากไปกว่าภาพลักษณ์ของศิลปินที่บรรดาแฟนคลับได้ประกอบสร้างไว้แล้ว

3.4 การสื่อสารเพื่อสร้างความยั่งยืนของแฟนคลับ เมื่อมีคนหลาย ๆ คนมาอยู่รวมกัน แน่หน่อนว่าย่อมต้องมีปัญหาเกิดขึ้นตามมา ในเครือข่ายแฟนคลับก็เช่นกัน เมื่อมีคนมากขึ้น

ปัญหาก็มากขึ้นตามมา ปัญหาที่พบส่วนใหญ่เป็นเรื่องการสื่อสารที่ผิดพลาดระหว่างแฟนคลับด้วยกัน เช่น ปัญหาความไม่เข้าใจกันระหว่างกลุ่มย่อยภายในเครือข่าย และปัญหาเรื่องการเสนอข่าวเกี่ยวกับศิลปิน เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นแฟนคลับแต่ละคนจึงต้องร่วมกันหาวิธีระงับปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้เครือข่ายดำเนินการต่อไปโดยปราศจากข้อขัดแย้ง ซึ่งวิธีการแก้ปัญหานั้นก็ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่แล้วแฟนคลับจะใช้วิธีแก้ปัญหาด้วยการระดมความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ เพื่อเอาสาธารณมติมาเป็นทางแก้ไข ซึ่งกลไกในการเยียวยาปัญหาเหล่านี้เองที่จะช่วยให้เครือข่ายดำเนินการได้อย่างราบรื่น

3.5 การสื่อสารแบบข้ามกลุ่มหรือเครือข่าย ในเครือข่ายแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์ มีการแบ่งออกเป็นเครือข่ายย่อยหลายกลุ่มตามความสนิทสนม ตามคนในครอบครัว ตามช่วงเวลาที่กำลังดูการเป็นแฟนคลับ ซึ่งการแบ่งเป็นเครือข่ายย่อย ๆ นี้หากไม่มีการสื่อสารระหว่างเครือข่ายก็อาจทำให้เครือข่ายใหญ่ล่มสลายได้ ในเครือข่ายแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์ มีการสื่อสารเพื่อสานสัมพันธ์ระหว่างเครือข่าย โดยส่วนมากจะเป็นการสื่อสารผ่านทางเว็บไซต์ ซึ่งในแต่ละเว็บไซต์ไม่ได้จำกัดผู้เข้าชม ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นแฟนคลับกลุ่มใดก็สามารถเข้ามาพูดคุยกันผ่านทางเว็บไซต์ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสมาชิกแฟนคลับคนใดคนหนึ่งทราบข่าวเกี่ยวกับศิลปินก็จะมาเขียนข้อความไว้ในทุก ๆ เว็บไซต์ แม้แต่ผู้จัดการส่วนตัวเองเมื่อมาบอกคิวงานก็จะกระจายบอกในหลาย ๆ เว็บไซต์ ทำให้แฟนคลับทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงข่าวสารได้เท่าเทียมกัน มีการแสดงความคิดเห็นร่วมกันในประเด็นต่าง ๆ ผ่านทางเว็บไซต์ แม้แต่แฟนคลับที่ไม่มีโอกาสได้เข้ามาชมเว็บไซต์ก็สามารถทราบข่าวได้ผ่านการสื่อสารระหว่างบุคคล ที่จะมีแฟนคลับคนอื่น ๆ โทรศัพท์ไปเล่าให้ฟัง นอกจากนี้เมื่อพบกันตามรายการต่าง ๆ หรือตามคอนเสิร์ต แฟนคลับแต่ละกลุ่มก็จะเข้ามาพูดคุยกัน ซึ่งการสื่อสารระหว่างเครือข่ายย่อย ๆ นี้เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่าย ทำให้เครือข่ายมีเสถียรภาพมากขึ้น

ในการธำรงรักษาเครือข่ายต่าง ๆ นั้นย่อมต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างที่จะทำให้เครือข่ายแฟนคลับดำรงอยู่ได้ ดังเช่นเครือข่ายการสื่อสารของแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์ที่ต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างเป็นตัวช่วยให้เครือข่ายดำเนินการมาได้อย่างยาวนาน ซึ่งปัจจัยที่มีผลต่อการคงอยู่ของเครือข่ายแฟนคลับนั้นมีดังต่อไปนี้คือ

ปัจจัยด้านศิลปิน ศิลปินนับเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้แฟนคลับเกิดความประทับใจและติดตามผลงานมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน ซึ่งปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับศิลปินนั้นไม่ว่าจะเป็นภาพที่ถ่ายเพลง สร้างขึ้นให้แฟนคลับเกิดความประทับใจในเริ่มแรก มาจนถึงตัวตนจริง ๆ ของศิลปินที่น่ารัก อบอุ่น เป็นกันเอง ก็ล้วนแต่เป็นส่วนสำคัญที่สร้างความรู้สึที่ดีให้กับแฟนคลับทั้งสิ้น ทำให้แฟนคลับยังคงรักและศรัทธาในตัวศิลปิน แม้ว่าเวลาจะผ่านมานานกว่า 20 ปีแล้วก็ตาม

ปัจจัยด้านค่ายเพลง ค่ายเพลงนับเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำรงอยู่ของแฟนคลับด้วยการที่ค่ายเพลงให้การส่งเสริมการขาย โฆษณาผลงานของศิลปินผ่านทางสื่อมวลชนต่าง ๆ ให้ข้อมูลข่าวสารแก่กลุ่มแฟนคลับ นอกจากนี้ค่ายเพลงยังให้ความสำคัญกับศิลปินด้วยการสร้างผลงานอย่างต่อเนื่องทำให้แฟนคลับรู้สึกว่าการที่ศิลปินไม่เคยห่างหายไปไหน ช่วงที่ไม่มีผลงานนาน ๆ ทางค่ายเพลงก็จะส่งข่าวเป็นระยะ ๆ ว่ากำลังเตรียมงานอยู่ทำให้แฟนคลับรอคอยผลงานของศิลปิน และช่วยกันสนับสนุนศิลปินต่อไป

ปัจจัยด้านเวลา เครือข่ายแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์มีการสื่อสารผ่านทางช่องทางที่หลากหลาย ดังนั้นภายในเครือข่ายนี้จึงมีการสื่อสารกันอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งระยะเวลาความถี่ที่บ่อย ๆ นี้เองที่จะทำให้เครือข่ายแฟนคลับดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง มีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา

ปัจจัยด้านพื้นที่ในการสื่อสาร แฟนคลับมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งความสะดวกในการหาพื้นที่การสื่อสารนับเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เครือข่ายแฟนคลับมีการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน และมีกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง พื้นที่การสื่อสารอย่างคอนเสิร์ต พื้นที่ในรายการโทรทัศน์ หรือกองถ่ายมิวสิกวิดีโอ ก็ล้วนแล้วแต่เป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้แฟนคลับได้สื่อสารกัน และรวมกลุ่มกันในพื้นที่ของสังคม นอกจากนี้ในสังคมเสมือนอย่างโลกอินเทอร์เน็ตก็นับว่าเป็นพื้นที่การสื่อสารที่สำคัญที่สุดในปัจจุบัน ทำให้แฟนคลับมีพื้นที่ในการสื่อสารระหว่างแฟนคลับด้วยกันโดยเฉพาะ

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าเครือข่ายการสื่อสารของแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์นั้น มีกระบวนการสื่อสารเข้ามามีส่วนร่วมในทุก ๆ กระบวนการ ทำให้เครือข่ายมีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา เมื่อเครือข่ายมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีกระบวนการในการเยียวยาปัญหาต่าง ๆ รวมถึงมีการสื่อสารเข้ามาช่วยรักษารักษาเครือข่ายแล้ว เครือข่ายแฟนคลับจึงสามารถดำรงอยู่ได้มาจนถึงปัจจุบัน

อภิปรายผล

ผลการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นสำคัญในการอภิปรายผลได้ 4 ประเด็น ดังนี้

1. การต่อสู้ทางความหมายของ “แฟนคลับ ภาพของคำว่า “แฟนคลับ” ในสังคมไทย

มักจะมีความหมายไปในแง่ลบ ไม่ว่าจะเป็นความบ้าคลั่ง งามาย ไร้สาระ หรือเป็นกระแสวิ่งร่น และถูกมองว่าเป็นเหยื่อของลัทธิบริโภคนิยมอย่างอุตสาหกรรมเพลง ฯลฯ ซึ่งภาพต่าง ๆ

ที่มองแฟนคลับในแง่ลบนั้นเป็นมุมมองของคนวงในหรือว่าเป็นเพียงข้อสันนิษฐานจากคนภายนอกที่มองแฟนคลับเพียงด้านเดียว

จากข้อสังเกตของ ธีรยุทธ บุญมี (อ้างถึงใน ณัฐสุพงศ์ สุขโสด, 2548, น. 202) ที่ว่าคนในสมัยปัจจุบันเป็นปัจเจกบุคคลในยุคไร้อารมณ์ (post-emotional society) กล่าวคือ ชอบอยู่อย่างโดดเดี่ยว ไม่ชอบความเป็นกลุ่มที่จะต้องเคารพผู้ใหญ่ แต่ก็ยังต้องการความมั่นคง ความผูกพันบางอย่าง ดังนั้นสิ่งที่จะเข้ามาทดแทนได้ก็คือ “ต้นแบบ” (role model) ซึ่งเป็นวีรบุรุษของพวกเขาที่ไม่ใช่ผู้นำทางการเมือง แต่กลับเป็นดารา นักร้อง อย่างไรก็ตามสิ่งที่กล่าวมาเป็นจุดยืนของ “คนนอก” ที่มองวิถีชีวิตของคนเมืองสมัยใหม่ เป็นสังคมเมืองที่ผู้คนต่างคนต่างอยู่ ชาติซึ่งสายใยความสัมพันธ์ระหว่างกัน

แต่กระนั้นผลจากการศึกษาพบว่า ความหมายของคำว่า “แฟนคลับ” ที่มาจากมุมมองของ “คนใน” ที่เป็นแฟนคลับนั้นมองว่า การเป็นแฟนคลับเป็นการชอบคน ๆ หนึ่งที่ไม่ได้หวังสิ่งตอบแทน เป็นคนที่รักและหวังดี รักและศรัทธาในตัวศิลปินจริง ๆ คอยติดตามผลงานอยู่เบื้องหลังความสำเร็จ และยกให้เขาเป็นตัวอย่างในการดำรงชีวิต การเป็นแฟนคลับเป็นเพียงการรวมกลุ่มของคนที่ชอบศิลปินคนเดียวกันเท่านั้น

นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบว่า ในพื้นที่ของกิจกรรมแฟนคลับเป็นพื้นที่และเวลาที่เปิดโอกาสให้คนสังคมเมืองได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์ และทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน เป็นการสื่อสารเพื่อสานสัมพันธ์ระหว่างคนในเมืองโดยมีศิลปินที่พวกเขาชื่นชอบเป็นสื่อ ซึ่งการศึกษาถึงแฟนคลับนี้ทำให้ผู้วิจัยพบว่ากลุ่มแฟนคลับเป็นกลุ่มคนที่มีความพยายามที่จะสานสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมสมัยใหม่ ที่มีวิถีทางในการดำเนินชีวิตของตนเอง สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น มีความรัก ความเชื่อมั่น และศรัทธาในตัวศิลปินร่วมกัน รวมทั้งมีการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ

นอกจากนี้การมองว่าแฟนคลับเป็นกลุ่มของมวลชนที่มีลักษณะเป็นผู้ถูกกระทำ (passive) ตามความคิดของนักวิชาการสำนักแฟรงเฟิร์ตว่าเป็นกลุ่มคนที่ถูกหลอหลอมและถูกหลอกหลอนจากอุตสาหกรรมเพลงที่สร้างให้แฟนคลับ “เป็นเหยื่อ” (victimised) แต่จากงานวิจัยชิ้นนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าแม้แฟนคลับจะเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของอุตสาหกรรมเพลง แต่พวกเขากลับมีลักษณะเป็นผู้กระทำ (active) มากขึ้น กล่าวคือ มีกระบวนการในการสร้างความหมายให้กับตนเองด้วยการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรม และสื่อสารออกมายังคนภายนอกผ่านช่องทางเว็บไซต์ กลุ่มแฟนคลับเป็นกลุ่มที่มีกระบวนการต่อรองกับอุตสาหกรรมด้วยการสร้างความหมายใหม่ ๆ ให้กับนักร้องที่พวกเขาชื่นชอบว่าไม่ใช่แค่ภาพที่ค่ายเพลงสร้างขึ้นเท่านั้นที่ทำให้พวกเขาเป็นแฟนคลับมาจนทุกวันนี้ แต่อยู่ที่ตัวศิลปินที่สร้างความประทับใจให้กับพวกเขาได้ด้วยความเป็นกันเอง ความใส่ใจ และความดีที่แสดงออกมา

ในขณะที่เดียวกันแม้ว่าแฟนคลับจะเป็นกลุ่มผู้รับสารที่มีความกระตือรือร้นแต่แนวคิดของวัฒนธรรมมวลชนที่กล่าวว่าแฟนคลับเป็นผู้ถูกกระทำ ก็สามารถนำมาใช้ได้ในบางสถานการณ์ กล่าวคือ ในการชมคอนเสิร์ต เมื่อธงไชย แมคอินไตย์ ขอเสียงกรี๊ดจากแฟนเพลงหรือขอให้แฟนเพลงโบกมือ แฟนเพลงต่างก็กรี๊ดและโบกมือพร้อมกัน ซึ่งนั่นอาจเป็นเพราะอำนาจของผู้ส่งสารที่ยังคงมีอยู่ และแฟนคลับก็ยอมทำทุกอย่างตามที่ศิลปินต้องการ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าแฟนคลับเป็นทั้งผู้รับสารที่ถูกกระทำและเป็นผู้รับสารที่มีความกระตือรือร้น ขึ้นอยู่กับว่าพวกเขาเข้าไปอยู่ในสถานการณ์ใด และในพื้นที่ใด

การเป็นแฟนคลับไม่ว่าจะในพื้นที่ของชีวิตประจำวัน ในพื้นที่คอนเสิร์ต หรือในเว็บไซต์ ก็ล้วนแล้วแต่เป็นพื้นที่และเวลาที่ใช้ในการเปลี่ยนค่านิยมเกี่ยวกับตนเองที่ได้รับจากคนในสังคม เป็นการสร้างอัตลักษณ์ของตนเองและของกลุ่มขึ้นมาเพื่อแสดงออกถึงความหมายของคำว่า “แฟนคลับ” ที่ต่างออกไปจากเดิม

การเป็นแฟนคลับนั้นอาจจะเริ่มมาจากปัจเจกบุคคลแล้วจึงมารวมตัวกันเป็นกลุ่ม ซึ่งสาเหตุของการรวมกลุ่มกันก็คือความต้องการในแง่ข้อมูลข่าวสาร ความสนุกสนานในการรวมตัวกัน และสาเหตุสำคัญของการรวมกลุ่มและเหตุผลที่จะต้องรักษาความเป็นกลุ่มเอาไว้ก็คือ เรื่องของความมั่นคงทางจิตใจ และความมั่นคงมั่นใจในการแสดงออก

2. อำนาจในการสร้างความหมายให้กับศิลปิน

นอกจากการต่อรองทางความหมายของคำว่า “แฟนคลับ” แล้ว กลุ่มแฟนคลับยังแสดงให้เห็นถึงอำนาจในการสร้างความหมายให้กับศิลปิน คนที่เป็นแฟนคลับไม่ได้มองว่าศิลปินที่เขาชื่นชอบเป็นนักแสดงหรือนักร้องเท่านั้น แต่มองว่าศิลปินคนนั้นเป็น “ดารา” (star) กล่าวคือกลุ่มคนที่เป็นแฟนคลับไม่ได้สนใจในเนื้อหาของผลงานเพลง ไม่ได้สนใจในบทบาทการแสดง มากเท่ากับการสนใจในเรื่องส่วนตัวหรือตัวตนที่แท้จริงของศิลปิน พวกเขาเชื่อว่าผลงานไม่สำคัญเท่ากับตัวศิลปิน พวกเขาอาจไม่ได้ฟังเพลง มากเท่ากับที่พวกเขาฟังธงไชย แมคอินไตย์ แม้ว่าผลงานที่ออกมาจะดีหรือไม่ดี แนวเพลงที่ออกมาจะถูกใจหรือไม่ แฟนคลับก็จะช่วยอุดหนุน และช่วยกันสนับสนุนผลงานของศิลปินที่เขารัก พวกเขาไม่ได้มองแค่ “ธงไชย แมคอินไตย์” เป็นศิลปินคนหนึ่ง แต่พวกเขามองว่าธงไชย แมคอินไตย์ เป็นญาติพี่น้องของพวกเขา จะเห็นได้จากการใช้คำเรียกศิลปินว่า “พี่เบิร์ด” คำว่า “พี่” ใช้กับคนที่เรานับถือ เปรียบเหมือนการเรียกญาติสนิท ต่างกันเพียงแค่ว่า “พี่เบิร์ด” ไม่ได้เป็นญาติในชีวิตจริงแต่เป็นเพียง “ญาติในจินตนาการ” ที่พวกเขาให้ความเคารพรัก กลุ่มแฟนคลับเป็นกลุ่มที่มีความพยายามในการก้าวข้ามจาก “จินตนาการ” หรือ “โลกสัญลักษณ์” กล่าวคือ พวกเขา

พยายามเปลี่ยนธงไชย แมคอินไตย์ จากการเป็น “ญาติในจินตนาการ” มาเป็น “ญาติจริง ๆ” ด้วยการติดตามศิลปินไปยังสถานที่ต่าง ๆ การไปชมคอนเสิร์ต เป็นต้น

การที่แฟนคลับต้องใช้ความพยายามในการก้าวข้ามเส้นแบ่งของโลกจินตนาการกับโลกในความเป็นจริงนั้น จะแตกต่างแฟนคลับในช่วงแรก ๆ ที่เป็นรูปแบบของ “แม่ยก” เนื่องจากวัฒนธรรมแม่ยกเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีการแสดงตามสถานที่ต่าง ๆ ผู้ชมที่ไปชมลิเกก็จะได้พบตัวจริงและบางครั้งผู้แสดงก็เป็นชาวบ้านในพื้นที่ที่รู้จักกันดีอยู่แล้ว ความรักความศรัทธาที่แม่ยกมีให้กับพระเอกลิเกจึงเป็นการศรัทธาด้วยตัวจริงของนักแสดงเอง และสิ่งสำคัญคือศิลปินในยุคก่อนอุตสาหกรรมไม่ได้เน้นที่ภาพลักษณ์แต่เน้นที่การกระทำหรือความสามารถจริง ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะแตกต่างจากวัฒนธรรมแฟนคลับในปัจจุบันซึ่งแฟนคลับเป็นผู้รับสารที่รู้จักศิลปินผ่านทางสื่อมวลชนก่อน ดังนั้นความรักความศรัทธาจึงเริ่มจากภาพลักษณ์ที่อุตสาหกรรมเพลงผลิตออกมา แต่ความรักและความศรัทธานั้นคงอยู่ได้ยาวนานเมื่อแฟนคลับได้พบศิลปินในโลกความจริงและพบว่าในโลกแห่งความเป็นจริงนั้นศิลปินที่เขาชื่นชอบก็มีความน่ารัก มีความเป็นกันเอง ตรงตามภาพที่พวกเขาเคยจินตนาการไว้ ความประทับใจจึงเพิ่มมากขึ้นและทำให้เกิดความจงรักภักดีต่อตัวศิลปินมายาวนาน

3. แฟนคลับ : พิธีกรรมการสื่อสารในสังคมสมัยใหม่

การเป็นแฟนคลับเป็นรูปแบบหนึ่งของพิธีกรรมการสื่อสารในสังคมสมัยใหม่ ซึ่งความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการประกอบพิธีกรรมร่วมกันนั้นเป็นความสัมพันธ์ที่หนักแน่น และมีกระบวนการที่จะธำรงรักษาสายสัมพันธ์นั้นให้คงอยู่ต่อไป ทั้งนี้กิจกรรมแฟนคลับเป็นพิธีกรรมรูปแบบใหม่ที่สะท้อนให้เห็นถึงพิธีกรรมในสังคมสมัยใหม่ ที่แตกต่างไปจากสังคมในอดีต วิถีชีวิตที่เร่งรีบทำให้ผู้คนในสังคมมีปัญหาต่าง ๆ มากมาย ซึ่งถ้าเป็นในอดีตหนทางแรกที่ผู้คนจะนึกถึงก็คือศาสนา แต่ในปัจจุบันสังคมได้เปลี่ยนไปผู้คนผูกพันอยู่กับการทำงาน ทำให้กระบวนการทางเศรษฐกิจเข้ามาแทนที่กระบวนการทางศาสนา สังคมในปัจจุบันศาสนามีส่วนร่วมน้อยลง แต่สิ่งที่พวกเขาเข้าหาเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นกลับกลายเป็นสิ่งบันเทิงต่าง ๆ เช่น เพลง ละคร ฯลฯ พวกเขาจึงสร้างพื้นที่ใหม่ขึ้นมาเพื่อเรียกหาความศรัทธา ซึ่งก็คือพื้นที่ของ “แฟนคลับ” ที่มีศิลปินเป็นศูนย์กลางของความเชื่อและความศรัทธา

ข้อค้นพบที่กล่าวมานี้คล้ายคลึงกับงานวิจัยของณัฐสุพงศ์ สุขโสด (2548) ที่ศึกษาถึงบทบาทของการสื่อสารในกระบวนการสร้างและสืบทอดวัฒนธรรม “แฟนบอล” ในสังคมไทย กล่าวคือมิติในแง่ของการใช้สื่อกิจกรรมเป็นการธำรงรักษาเครือข่ายนั้น ทั้ง “แฟนบอล” และ “แฟนคลับ”

ต่างใช้สื่อกิจกรรมเป็นการสื่อสารเชิงพิธีกรรมที่สามารถสร้างความหมายของกลุ่มร่วมกันได้ รวมทั้งสายสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจะมีลักษณะแน่นแฟ้นและยั่งยืน เนื่องจากทั้ง “แฟนบอล” และ “แฟนคลับ” ต่างก็มีการใช้การสื่อสารเพื่อธำรงรักษาความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเอาไว้

อย่างไรก็ตามงานวิจัยเรื่อง “เครือข่ายการสื่อสารและการดำรงอยู่ของแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์” มีข้อค้นพบบางอย่างที่ต่างออกไปในเรื่องของการย้อนกลับไปสู่โลกศักดิ์สิทธิ์ (sacred world) ซึ่งจากงานวิจัยทั้ง 2 ชิ้นนี้ได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับการย้อนกลับไปสู่โลกศักดิ์สิทธิ์ 2 เส้นทางด้วยกัน กล่าวคือในงานวิจัยเรื่อง “แฟนบอล” ของณัฐพงศ์ได้ข้อค้นพบว่ากิจกรรมของแฟนบอลมีการทำบุญและการกุศลเป็นศูนย์กลาง กิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่ห่างหายไปจากชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคมเมือง อันเป็นกิจกรรมศักดิ์สิทธิ์ที่มีลักษณะการเดินย่อนรอย หรือย่อนศรที่หมุนกลับไปยังอดีตกาลเป็นแกนล้อแห่งวิถีชีวิตให้หมุนเคลื่อนดำเนินต่อไป แต่ในงานวิจัยเรื่อง “แฟนคลับ” นี้ได้ข้อค้นพบที่แตกต่างออกไปว่า ในกรณีของแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์นั้นไม่ได้เป็นการย่อนรอยกลับไปยังกิจกรรมอันศักดิ์สิทธิ์แต่กลับเป็นการแทนที่กิจกรรมอันศักดิ์สิทธิ์แบบดั้งเดิม ด้วยการสร้างพิธีกรรมใหม่ผ่านพื้นที่คอนเสิร์ต และมีศิลปินเป็นผู้ยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นศูนย์กลางของความศรัทธาเมื่อแฟนคลับมีปัญหาต่าง ๆ แฟนคลับไม่ได้หันหน้าไปพึ่งเรื่องราวทางศาสนา แต่ใช้วิธีเยียวยาด้วยการฟังเพลงของธงไชย แมคอินไตย์ หรือนำคำพูดต่าง ๆ ของธงไชย แมคอินไตย์มาเป็นแรงหนุนในการดำเนินชีวิต

จึงอาจกล่าวได้ว่าแม้ในสังคมปัจจุบันโลกแห่งศาสนาได้เคลื่อนย้ายไปจากวิถีสังคมสมัยใหม่ แต่ผู้คนก็ยังต้องการโลกศักดิ์สิทธิ์ที่จะช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจของตนเองไว้ ดังกรณีของแฟนคลับที่พวกเขาเรียกพลั้งความเชื่อ และความศรัทธากลับคืนมา แต่ปรับเปลี่ยนพื้นที่จากพื้นที่อันศักดิ์สิทธิ์มาอยู่ในโลกของฆราวาส (secular world) กล่าวคือ เอาความศักดิ์สิทธิ์ไปสวมทับและผสมผสานไว้ในโลกของฆราวาสเลย ซึ่งนั่นก็หมายถึงพื้นที่และเวลาของแฟนคลับนั่นเอง

4. แฟนคลับกับการสานสายสัมพันธ์ครอบครัว

ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้รูปแบบหนึ่งของแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์ที่ผู้วิจัยให้ความสนใจเป็นพิเศษคือ แฟนคลับที่มีลักษณะเป็นแบบรวมกลุ่มผ่านหน่วยครอบครัว (family unit) ซึ่งมักเป็นครอบครัวของชนชั้นกลาง (middle class) จากการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ข้อค้นพบว่า สังคมปัจจุบันปัจจัยทางเศรษฐกิจเข้ามามีบทบาทในชีวิตของผู้คนในสังคมเมืองเป็นอย่างมาก ผู้คนต่างทำมาหากินเพื่อความอยู่รอด ทำให้เวลาที่จะอยู่กับครอบครัวลดน้อยลงทุกวัน กระบวนการทางเศรษฐกิจเข้ามามีบทบาทรบกวนครอบครัวให้อ่อนแอลง ดังนั้นสถาบันครอบครัวจึงจำเป็นต้องหากลไกบางอย่างเข้า

มาเยี่ยมยา และเข้ามาเป็นตัวเชื่อมร้อยคนในครอบครัวเข้าด้วยกัน วิธีการเยี่ยมยาสถาบันครอบครัววิธีหนึ่งก็คือ การหาพื้นที่สาธารณะในการทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งพื้นที่ของการเป็นแฟนคลับเป็นพื้นที่หนึ่งที่ถูกเลือกขึ้นมาให้เป็นพื้นที่การสื่อสารของครอบครัว ในขณะที่เวลาในชีวิตประจำวันที่จะอยู่ในครอบครัวมีน้อยลง หลาย ๆ ครอบครัวพยายามหาเวลาและเลือกใช้พื้นที่ของคอนเสิร์ตเพื่อสนุกสนานร่วมกัน ใช้พื้นที่และเวลาของแฟนคลับในการทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งการเป็นแฟนคลับธงไชย แมคอินไตย์ จะเป็นหนทางที่ช่วยสานสัมพันธ์ภายในครอบครัวได้เป็นอย่างดี เนื่องจากศิลปินเองที่เป็นขวัญใจของคนทุกเพศทุกวัย ไม่ว่าพ่อแม่หรือลูกหลาน ก็สามารถสนุกสนานไปกับการชมคอนเสิร์ตของธงไชย แมคอินไตย์ได้ทั้งสิ้น

สิ่งที่น่าสนใจก็คือสังคมในปัจจุบันอ่อนแอจนมากจนสถาบันครอบครัวที่ถือว่าเป็นสถาบันที่เล็กที่สุดในสังคมก็ถูกทำให้เปราะบางลง เนื่องจากผู้ปกครองหันไปใส่ใจกับเรื่องของเศรษฐกิจมากจนทำให้เวลาที่จะใช้ทำกิจกรรมร่วมกับคนในครอบครัวลดน้อยลงไป เมื่อสถาบันครอบครัวอ่อนแอคนในครอบครัวเองจึงต้องหาตัวแทนบางอย่างมาเป็นตัวเชื่อมร้อย ซึ่งในที่นี้ ธงไชย แมคอินไตย์ ได้ถูกเลือกขึ้นมาสวมแทนหน้าที่ดังกล่าวของครอบครัว สาเหตุที่ธงไชย แมคอินไตย์สามารถเข้ามาแทนที่สถาบันครอบครัวได้ เนื่องมาจากการเป็นศิลปินที่ครองใจคนทุกเพศ ทุกวัย เมื่อเอ่ยชื่อ “ธงไชย แมคอินไตย์” แล้วภาพที่หลาย ๆ คนนึกถึงคงจะเป็นภาพของผู้ชายอบอุ่น และภาพของลูกกตัญญู เมื่อธงไชย แมคอินไตย์พูดให้แฟนคลับหันมาดูแลผู้ปกครองของตน ให้ความรัก ความเอาใจใส่กับคนที่เรารัก แฟนคลับก็เชื่อตามนั้นและก็พยายามหาเวลาและหากิจกรรมทำร่วมกันภายในครอบครัว ซึ่งพื้นที่คอนเสิร์ตก็เป็นพื้นที่หนึ่งที่เราจะได้เห็นภาพของครอบครัวหลาย ๆ ครอบครัวที่ไปชมคอนเสิร์ตร่วมกัน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ “แฟนคลับ” เป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งในสังคมไทยที่น่าสนใจ ในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมย่อย (subculture) อย่างหนึ่งที่นับวันดูเหมือนว่าจะมีจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ ปรากฏการณ์แฟนคลับนี้เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงภาพของการรวมตัวกันของปัจเจกบุคคลที่กระจัดกระจายอยู่ตามมุมต่าง ๆ แต่กลับมารวมตัวกันได้เพราะรสนิยมที่เหมือนกัน เครือข่ายความสัมพันธ์ของคนที่มีลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่ต่างกันแต่กลับสร้างสรรค์วัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ใช้การสื่อสารเพื่อธำรงรักษาความสัมพันธ์ของกลุ่มให้ดำรงอยู่ได้อย่างมีเสถียรภาพ อีกทั้งยังสร้างความหมายร่วมกัน สร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มให้เกิดขึ้น อันจะส่งผลให้ความหมายของคำว่า “แฟนคลับ” แตกต่างไปจากอดีตที่เคยเป็นมา

ข้อเสนอแนะ

ปัจจุบันจะเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมเพลงได้เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว การบริโภคเพลงที่มีความหลากหลายได้รับความนิยมมากขึ้นเรื่อย ซึ่งผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า งานวิจัยด้านการสื่อสารกับอุตสาหกรรมเพลงนั้นน่าจะได้รับ ความสนใจมากขึ้นไปด้วย โดยเฉพาะการศึกษาผู้รับสาร (Audience study) ด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพที่จะช่วยให้ข้อมูลในแง่มุมที่ลึกซึ้งขึ้น โดยผู้วิจัยขอเสนอแนะประเด็นสำคัญที่น่าจะได้รับการพิจารณาในการทำวิจัยครั้งต่อไป คือ

1. ศึกษา “แฟนคลับ” ของศิลปินเพลงในรูปแบบอื่น ๆ เช่น ศิลปินหญิง วงดนตรี เพลงสมัยก่อน หรือเพลงลูกทุ่ง ว่า “แฟนคลับ” ของศิลปินกลุ่มนี้มีความเหมือนและความแตกต่างจากแฟนคลับศิลปินแบบธงไชย แมคอินไตย์อย่างไร
2. ศึกษา “แฟนคลับ” ประเภทอื่น ๆ เช่น แฟนคลับนักแสดง แฟนคลับพิธีกร ทั้งนี้ เพราะบุคคลที่มีชื่อเสียงในแต่ละด้านย่อมมีคุณลักษณะที่แตกต่างกันออกไป และด้วยความแตกต่างกันดังกล่าวจะส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้ที่เป็น “แฟนคลับ” หรือไม่อย่างไร
3. ศึกษาถึงการสร้าง “ความเป็นดารา” (stardom) ว่าในวงการบันเทิงประเทศไทยมีกระบวนการในการสร้างดาราอย่างไร การที่นักแสดง นักร้องคนหนึ่งจะก้าวมาเป็น “ดารา” ได้นั้น จะต้องอาศัยปัจจัยใดบ้าง